

Publicerad: 30-10-2017

Richard Palmer, utredare, tel. +358 (0)18 25 4 89

Ekonomisk översikt hösten 2017

I korthet

- Den finländska konjunkturuppgången som till stor del drivs av tillverkningsindustrin har inte nått Åland, med sin servicebaserade ekonomi. Prognosen säger att BNP-tillväxten var 1,6 procent förra året (2016) och blir svagt negativ i år; -0,2 procent. Det beror bland annat på en svag utveckling för sjöfarten och omsättningen i branschen *personliga tjänster*, där spelverksamhet ingår, en krympande offentlig sektor, samt en relativt hög inflation på Åland (1,6 procent).
- Arbetslösheten hamnar kring 3,6 procent, vilket innebär att den gradvisa nergången efter toppnoteringen 2013 (4,0 procent) fortsätter. Hushållens konsumtion har stärkts detta år, men mattas av nästa år. Samtidigt har de åländska hushållen skuldsatt sig i en betydligt snabbare takt än i Finland totalt.
- Samfundsskatterna för de åländska kommunerna för 2016 förväntas ha minskat med 10 procent, beroende på att kommunernas andel av samfundsskatten minskade det året. I år beräknas summan av klumpsumman och skattegottgörelsen bli 255,4 miljoner euro och 2018 ligga kring 251–253 miljoner euro.
- Omsättningens utveckling i det privata näringslivet ser ut att bli svag, 0,9 procent, i år, men positivt är att lönesumman växer bättre än Finlands totalt.
- *Passagerarrederiernas* rörelsevinst påverkas i år negativt av höjda bunkerkostnader, som stiger endast marginellt nästa år. En svag krona minskar försäljningen till svenska kunder. Det motverkas av en förstärkt köpkraft hos finländska hushåll. Omsättningen inom *transportbranschen* inklusive landtransporter fortsätter att försvagas.
- Övernattningarna har varit fler i år jämfört med ifjol, men omsättningen inom *hotell- och restaurangbranschen* ser trots det ut att utvecklas svagt. Även för den branschövergripande landturismen har tillväxten av omsättningen och lönesumman avsevärt mattats under fjolåret och under innevarande år.
- Inom *handelsbranschen* ökar inte den totala omsättningen i reella termer enligt prognosen trots att priset på olja och drivmedel ökat, vilket tyder på en svag utveckling för de övriga segmenten inom branschen.
- Den internationellt inriktade delen av *försäkringsverksamheten* möter fortsättningsvis hård konkurrens, överkapacitet och sjunkande premierater. *Bankernas* resultatutveckling fortsätter att hämmas av de låga räntorna.
- Tillväxten av den totala omsättningen inom branschen *företagstjänster* är fortsättningsvis över långtidsgenomsnittet. Däremot ser *personliga tjänster*, inklusive momsbelagda speltjänster, ut att i år få en rejäl dipp i tillväxten.
- Omsättningstillväxten för den åländska *livsmedelsindustrin* var svag förra året och ser ut att förbli så i år, medan den *övriga industrin* haft en stark tillväxt.
- Avmattningen i *byggbranschens* omsättningstillväxt ser hittills i år ut att ha fortsatt och tillväxten blir knappt positiv i reella termer under hela året.

Inledning

Tillståndet i världsekonomin förbättras vilket gynnar den finländska exportbaserade ekonomin. Efter en lång stagnation upplever nu Finland en konjunkturuppgång som till stor del drivs av tillverkningsindustrin. Uppgången har emellertid ännu inte nått Åland, med sin servicebaserade ekonomi. På sikt bör emellertid en starkt tillväxt i Finland och i Sverige öka efterfrågan på åländska varor och tjänster. Ett fortsatt jämförelsevis lågt pris på bunker och drivmedel borde understödja en sådan uppgång.

Eurozonens tillväxt stärks, samtidigt som området är på väg att ta över som tillväxtmotor efter USA. Även tillväxtländerna sammantagna bidrar till den positiva globala tillväxten. Centralbankerna fortsätter än så länge att stimulera ekonomin med låga räntor och stödköp, men särskilt i USA närmar man sig nu punkten där man överväger att avveckla stimulanspaketet.

Därmed är det bäddat för en fortsatt uppgång för den finländska och i förlängningen den åländska ekonomin de närmaste två åren. Risker som kan ändra utsikterna kvarstår dock, som krisen kring Nordkorea, Storbritanniens relation till EU och Trumpadministrationens oberäknlighet.

Den globala ekonomin

Många tecken tyder på att den globala ekonomin stärks under 2017 och nästa år. Bland annat så ser vi nu att inflationen visar tendenser till att börja stiga i industriländerna, arbetslösheten sjunker, inköpschefsindex stiger på många håll och centralbanken FED i

USA har höjt styrräntan flera gånger i år.¹

Centralbankerna lever för närvarande med ett dilemma, nämligen hur de ska trappa ner den generösa stimulanspolitiken som pressat upp tillgångsvärdena (på bostäder, aktier, m.m.) och samtidigt få upp inflationen. De flesta bedömare förväntar sig fortsatta höjningar av den amerikanska styrräntan under nästa år medan den europeiska centralbanken, ECB:s styrränta ligger kvar på 0,0. ECB kommer troligen att börja med att minska på stödköpen innan man inleder en räntehöjning. När stödköpen väl upphör kan man bland annat förvänta sig en betydligt mer volatil aktiemarknad.

Inflationen i i-länderna ligger fortfarande under centralbankernas mål; dessutom har den sjunkit i tillväxtländer som Brasilien, Indien och Ryssland. Frågan som centralbanker och policymakare ställer sig är: varför stiger inte inflationen mera än den gör trots att tillväxten nu stärks? Ökad efterfrågan och en fortsatt expansiv penningpolitik motverkas av krafter som inte är helt klarlagda och tiden med låg global inflation verkar bli allt mer utdragen.

Här kan man peka på den samlade positiva utbudschocken från globaliseringen som innebär ett allt större utbud av billiga varor och tjänster från tillväxtländerna, svagare förhandlingsposition för fackföreningarna, låga olje- och råvarupriser samt teknologiska innovationer, i synnerhet internet och digitaliseringen. Problemet är att när dessa positiva utbudschocker möts med

¹ Economist, Intelligence Unit (2017) Global Forecasting Service, Global Outlook Summary.

en expansiv penningpolitik under en allt längre tid så ökar riskerna för övervärderade tillgångar och bubblor.

Priset på råolja (Brent) förväntas ligga på ett medelvärde kring 53 USD per fat detta år för att möjligtvis stiga marginellt nästa år (2018). Då tar OPEC-kartellens senaste överenskommelse om produktionsbegränsningar slut, vilket torde hålla nere priset. En småningom avmattad global efterfrågan året därpå håller sedan tillbaka prisuppgången.

Den amerikanska ekonomiska tillväxten reviderades i somras ner av IMF.² Här spelar den förväntat åtstramade penning- och finanspolitiken nästa år in. Efter att siffrorna för andra kvartalet blev betydligt bättre än väntat har senare bedömningar återigen reviderat tillväxten uppåt något. Sysselsättningen är god samtidigt som inflationen än så länge hållits låg, vilket gjort att förväntningarna har minskat på att den amerikanska centralbanken (FED) skall börja höja styrräntan under hösten.

Sedan sommaren 2015 har det amerikanska konsumentförtroendet (CCI) uppvisat en stigande trend och nådde i juli 2017 sitt högsta läge sedan slutet på år 2000.³

Den amerikanska dollarn nådde i slutet av augusti sin lägsta nivå i förhållande till euron sedan början av 2015 och förväntas fortsätta att försvagas något i förhållande till euron under ett par år.⁴ Den här utvecklingen fortsätter troligen när den globala konjunkturen börjar mattas under andra hälften av 2018.⁵

² IMF (2017) World Economic Outlook Update, July 2017.

³ The Conference Board ([The Consumer Confidence Survey](#)).

⁴ Dagens Industri 28 augusti 2017.

⁵ Economist, Intelligence Unit (2017) Global Forecasting Service, Global Outlook Summary.

Tillväxtutsikterna har stärkts för *Japan*, enligt IMF.⁶ Även *Kinas* tillväxt har reviderats upp, mot bakgrund av ett starkt första kvartal 2017 och förväntningar om en fortsatt starkt expansiv finanspolitik. IMF har dock varnat för att regeringens fixering vid investeringar, planmål och höga tillväxtsiffror riskerar att öka den offentliga skuldsättningen och på sikt destabilisera ekonomin.⁷

Tillväxten av den globala handeln beror till stor del på en god tillväxt av en god och stabil efterfrågan från Kina. Landets tillväxt drivs nu till stora delar av skuldsättning. En inbromsning av ekonomin med försvagad efterfrågan från Kina skulle påverka tillväxten i den globala handeln negativt.

Den *indiska* ekonomins tillväxt mattas av under innevarande år (till drygt 7 procent) men förväntas återigen öka (till närmare 8 procent) 2018–2019.⁸

Den *ryska* ekonomin är på väg att återhämta sig något och förväntas detta år uppvisa en positiv tillväxt för första gången på tre år. Arbetslösheten minskar samtidigt som inflationen sjunker och den inhemska efterfrågan ökar. Så länge sanktionerna kvarstår och oljepriset ligger kvar på en låg nivå kan inte den ryska ekonomin lyfta på allvar.

De stora multilaterala institutionerna och bankernas prognosavdelningar har på senare tid reviderat upp tillväxtutsikterna för *eurområdet*. Först i juli av IMF och senast i september av ECB. Förväntningarna för BNP-tillväxten ligger på 2,2 procent i år och

⁶ IMF, World Economic Outlook Update, July 2017.

⁷ Bank of Finland, Institute for Economies in Transition (BOFIT) (2017) *Weekly Review* 25.08.2017.

⁸ SEB (2017) *Nordic Outlook* – September 2017, s. 25.

något lägre (1,8 procent) nästa år.⁹

Tillväxten drivs av en förbättrad arbetsmarknad, en stark inhemsk efterfrågan, ökande disponibel inkomst hos hushållen och även av en starkare efterfrågan på den internationella marknaden.

Ett högt kapacitetsutnyttjande, stigande bostadspriser, ökande investeringar, och ett relativt synkront konjunkturläge i de största ekonomierna ser ut att ge återhämtningen en stabil grund i år och nästa år. Trots det ser *inflationen* ut att förbli låg det närmaste året, för att därefter börja stiga något.

Tremånaders EURIBOR-räntan kommer enligt ECB:s prognos att fortsätta att ligga på den negativa sidan de närmaste två åren; -0,3 procent 2017–2018 och därefter -0,1 procent 2019.

Samtidigt ser vi att *euron* i början av september hade stigit med 14 procent i förhållande till den amerikanska dollarn.¹⁰ Den starka euron sänker eurozonens konkurrenskraft på världsmarknaden, men det motverkas av att arbetslösheten sjunker samtidigt som lönerna hålls tillbaka.¹¹ Eurozonen är alltså inne i en period där valutan har stärkts utan att räntorna har höjts, vilket visar att ECB:s manöverutrymme har smalnat.

Den allmänt stigande optimismen inom eurozonen kan avläsas i förtroendet för ekonomin hos hushållen. *Förtroendeindikatorn* (CCI) har visat en starkt uppåtgående trend sedan mars 2016 och nådde vid halvårsskiftet sin högsta nivå sedan 2007, alltså tiden innan

finanskrisen som bröt ut 2008.¹²

Vissa orosmoment, som kan påverka eurozonens ekonomi kvarstår. I och med valet till den tyska förbundsdagen som hölls i september i år upplöstes koalitionen mellan kristdemokrater och socialdemokrater och därmed destabiliserades eurozonens fasta ryggrad något, trots att Angela Merkel sitter kvar. Dessutom kvarstår den långvariga grekiska finanskrisen olöst. Sist och inte minst verkar Brexit-förhandlingarna bli allt kärvare och mer tungrodda.

Finland

Omfattningen och djupet av den finländska krisen kan illustreras av att fortfarande förra året (2016) så var såväl exporten som investeringarna 11 procent lägre än de var 2008. Det årets BNP-nivå förväntas nås tidigast 2018.¹³ Orsaken till att Finland drabbades så hårt av den globala krisen var Nokias abrupta nergång, pappersindustrins snabbt vikande efterfrågan, den stora nergången i industriinvesteringar världen över och slutligen den ryska marknadens försvagning.¹⁴ En viktig följd av detta blev också att den finländska ekonomins produktionsstruktur diversifierades och att andelen manuellt arbete i förädlingsvärdet minskade så att den nu långt liknar den svenska ekonomin.¹⁵

Den globala tillväxten ser ut att stärkas i år och de kommande två åren. Sedan en tid tillbaka gynnar en starkare exportefterfrågan på industrivaror den

⁹ ECB (2017) September 2017 ECB staff macroeconomic projections for the euro area, s. 1.

¹⁰ Danske Bank (2017) Weekly Focus, 8 September 2017, s. 7.

¹¹ Danske Bank (2017) Weekly Focus 25 August 2017.

¹² European Commission (2017) [Business and Consumer Surveys](#).

¹³ Ali-Yrkkö, Jyrki, Lehmus, Markku, Rouvinen, Petri, Vihriälä (2017) *Riding the Wave. Finland in the Changing Tides of Globalisation*, s. 84.

¹⁴ Ibid., s. 85–86.

¹⁵ Ibid. s. 90–91.

finländska ekonomin. För första gången på länge ökar efterfrågan på exportmarknaderna, främst OECD-länderna, synkront. Efterfrågan från Ryssland har börjat öka, även om en stor osäkerhet fortfarande råder kring utsikterna på den marknaden.¹⁶

Prognoseerna för den *finländska BNP-tillväxten* har reviderats uppåt rejält under det senaste halvåret. Finansministeriet tror att tillväxten hamnar kring 2,9 procent detta år, för att sedan sjunka tillbaka till 2,1 procent år 2018 när exporttillväxten och tillväxten av den privata konsumtionen mattas av.¹⁷ BNP-tillväxten förväntas därefter bli 1,8 procent 2019.¹⁸

Stämningläget är överlag positivt inom olika sektorer av ekonomin; tjänstesektorns indikatorer pekar uppåt och orderingången för industrin ökar såväl på export- som på hemmamarknaden.¹⁹ Industrins orderingång har trendmässigt ökat starkt under perioden juni 2016 till juni 2017, enligt den finländska Statistikcentralen.²⁰ Byggindustrin går varm, men aktiviteten i branschen kommer troligen att mattas nästa år.²¹

Tillväxten av den finländska *exporten* kan komma att begränsas av oron kring Brexit, men efterfrågan från den tyska, den svenska ekonomin och flera av Finlands övriga viktigaste exportmarknader är stark. Den mycket starka exporttillväxten som syns i statistiken hittills för året härrör delvis från den tillfälliga, extraordinärt stora exporten av fartyg och bilar. Inte desto mindre måste den samlade tillväxten av exporten ses som nationalekonomiskt

mycket positiv, eftersom även övriga tunga sektorer inom skog och metall också de bidrar till uppgången. Sammantaget förväntas exporten öka med 4,7 procent i år, enligt Finansministeriet.²²

Det så kallade *konkurrenskraftsavtalet* kan möjligtvis på kort sikt öka produktiviteten något och minska effekten av den numera högt värderade euron. Nerskärningarna på bred front inom grund- och yrkesutbildningen som gjorts tidigare under regeringsperioden riskerar däremot att på sikt minska landets konkurrenskraft. Dessutom kan de slå mot socioekonomiskt svagare hushåll och därmed på lång sikt minska humankapitalet och den sociala rörligheten hos dessa grupper.

De tidigare nerskärningarna inom forskning och utveckling riskerar att försämra konkurrenskraften hos den finländska ekonomin. Den allmänna akademiska och forskningsmässiga nivån på landets universitet riskerar att undergrävas i och med uppsägningarna och de reducerade forskningsanslagen.

Möjligtvis har regeringen nu tagit till sig av den utbredda kritiken mot de tidigare nedskärningarna inom grundutbildning och universitet. De aviserade tilläggsanslagen för utbildning och forskning lindrar förhoppningsvis något effekten av tidigare nerskärningar.

Konjunkturindikatorn för produktionen steg trendmässigt under åren 2015–2016 och nådde över 2010 års nivå. Under innevarande årets två första kvartal har den återigen sjunkit, men av allt att döma är det tillfälligt.²³

¹⁶ Aktia, *Ekonomisk översikt 3/2017*.

¹⁷ Finansministeriet, *Ekonomisk översikt hösten 2017*, s. 3.

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ SEB (2017) *Nordic Outlook* – September 2017, s. 42.

²⁰ Statistikcentralen (2017).

²¹ Nordea (2017) *Economic Outlook*, 3/2017.

²² Finansministeriet, *Ekonomisk översikt hösten 2017*, s. 28.

²³ Statistikcentralen, *Konjunkturindikator för*

Inflationen i Finland hamnar i år kring 0,9 procent för att därefter stiga gradvis med ett par tiondelar per år 2018–2019. På Åland har prisstegringarna varit större i år (se avsnittet om den åländska ekonomin). Prisstegringstakten är fortsättningsvis måttlig; bland annat den svaga löneökningstakten och de relativt låga hyresökningarna har hållit inflationstakten nere.

Arbetslösheten fortsätter att sjunka i sakta takt så att den möjligtvis når under 8 procent runt 2020. Arbetsmarknaden lider dock fortfarande av matchningsproblem och ungdomsarbetslösheten är hög.

Ända sedan slutet av 2015 har *hushållens förtroende för ekonomin* i Finland fortsatt att stärkas för att i maj i år nå den högsta noteringen på två decennier – och detta trots en fortsatt hög arbetslöshet och svaga löneökningar. Ökande tillgångspriser och ett fortsatt lågt ränteläge fortsätter att gläda hushållen. Hushållen verkar ha blickarna riktade framåt och förväntar sig en sjunkande arbetslöshet och på sikt även löneökningar. Detta tillsammans med ett fortsatt relativt lågt ränteläge gör att optimismen bäddar för en konsumtionstillväxt.

Den *privata konsumtionen* har ökat rejält under årets första två kvartal, men förväntas utvecklas i en långsammare takt nästa år.²⁴ Hushållens sparande har också sjunkit gradvis och ser ut att fortsätta att sjunka.²⁵ Att hushållen spenderar istället för att spara är förstås i princip gynnsamt för det åländska näringslivet, i synnerhet för passagerarsjöfarten. Baksidan av denna uppgång i konsumtionen är att den till stora delar

grundar sig på en allt högre skuldsättning, vilket i längden inte är hållbart.

Sverige

Sveriges ekonomiska tillväxt är stark, med en stark sysselsättning, sjunkande arbetslöshet och en hitintills begränsad inflation. BNP-tillväxten har nu av de flesta bedömare reviderats upp i förhållande till vårens prognoser. Den goda tillväxten stöds såväl externt som internt. Den svaga kronan ger konkurrensfördelar framförallt gentemot eurozonen och den stärkta konjunkturen i Europa ökar efterfrågan för industrin. Liksom för Finland finns här en risk för att osäkerheten kring ett utdraget Brexit och möjligtvis en försvagad tysk ekonomi ska minska dragkraften för den svenska industrin.

Internt drivs tillväxten av den generösa penningpolitiken och investeringar i bostäder. Arbetslösheten sjunker och detta samtidigt som arbetskraften ökar, vilket är ett klart styrkebesked. Hittills har lönerna ökat endast obetydligt under högkonjunkturen, men de kommer förmodligen att pressas uppåt i takt med att resursutnyttjandet ökar.

Det svenska Konjunkturinstitutet rapporterar om god orderingång, ökande produktionsvolym och en allt starkare sysselsättningstillväxt hos den svenska industrin.²⁶ Man förväntar sig även en utveckling som blir bättre än normalt de närmaste månaderna. Förtroendet hos hushållen för den egna ekonomin och även landets ekonomi har stigit trendmässigt ända sedan början på 2016 och har under ett års tid legat över genomsnittet för perioden

[produktionen.](#)

²⁴ Nordea (2017) *Economic Outlook*, 3/2017, s. 26.

²⁵ Ibid.

²⁶ Konjunkturinstitutet (2017) *Konjunkturbarometern* augusti 2017

2000–2016.

Sveriges offentliga finanser fortsätter att stärkas och man kan vänta sig att ökande skatteintäkter ger den svenska regeringen möjligheter fortsätta på den expansiva linjen.

Sedan 2013 har *den svenska kronan* trendmässigt försvagats i förhållande till euron; från ett genomsnitt på 8,65 för en euro 2013 till 9,47 år 2016.

Kronans växelkurs i förhållande till euron var i september 9,53 för en euro, vilket är klart svagare än långtidsmedelvärdet för 2000-talet. Den starka konjunkturen har inverkat positivt och stärkt kronan något sedan sommaren. Emellertid är den viktigaste variabeln för kronkursen Riksbankens styrränta. Men eftersom Riksbanken ännu inte ändrat sin lågräntepolitik förväntas kronan stärkas endast marginellt under året. När en höjningsperiod inleds, förmodligen nästa vår, kommer kronan återigen att stärkas. Riksbanken själv förväntar sig i sin senaste penningpolitiska rapport en kronförstärkning fram till och med slutet av 2019.²⁷

Än så länge är konkurrenskraften hos åländska företag med tjänste- och varuexport till Sverige svag, eftersom svenska kunder har en svag köpkraft i euro. Vi förväntar oss ändå en något starkare krona under 2018, vilket skulle gynna den åländska exporten till svenska kunder. Å andra sidan fördyras den rätt omfattande importen från Sverige till Åland.

Åland

Om efterfrågan hos svenska kunder fortsättningsvis begränsas av den svaga kronan, är utsikterna för den finländska marknaden desto bättre för tillfället. Hittills har den åländska ekonomin hämmats av den svaga finländska ekonomiska utvecklingen efter finanskrisen 2008. Att det nu ljusnar på den fronten bådär på sikt gott för Ålands del.

Den starka optimismen hos finländska hushåll kan komma att synas hos passagerarrederierna i form av fler resande och ökad försäljning. Frågan är då om vi kan räkna med att den positiva finländska konjunkturen börjat smitta av sig även på övriga åländska exportsegment.

Enligt ÅSUB:s registeruppgifter sjönk den årliga tillväxten av värdet på den samlade *omsättningen i det privata näringslivet* stadigt mellan 2010 och 2014, från en topp på 7,9 procent till 1,0 procent i nominella termer. Den totala lönesummans årliga tillväxt sjönk vid samma tid från 5,6 till 2,2 procent.²⁸

Året därpå (2015) kom en uppgång som till stor del berodde på tillskottet från en fusion mellan två större företag i livsmedelsbranschen. Därefter, 2016, kom en nergång inom bygg- och framför allt inom den dominerande transport-sektorn som drog ner den totala omsättningstillväxten så pass att den blev negativ (-1,0 procent). Resultatet hittills för årets första två kvartal och preliminära data pekar på en vändning till positiv omsättningstillväxt i löpande priser på 0,9 procent.

²⁷ Sveriges Riksbank (2017), Penningpolitisk rapport. September 2017, s. 30.

²⁸ Detaljerade branschvisa uppgifter för [omsättningens](#) och [lönesummans](#) tillväxt finns i ÅSUB:s databas.

Tabell 1. Nyckeltal för den åländska ekonomin 2013–2017

	2013	2014	2015*	2016**	2017***
BNP till marknadspris (volymförändring, %)	4,2	0,3	1,7	1,6	-0,3
Befolkningsförändring (antal personer)	164	250	67	231	220–230
Flyttningsnetto	147	237	74	234	..
Relativt arbetslöshetstal (%)	3,5	4,0	3,8	3,7	3,6
Konsumentpriser, årlig förändring (%)	1,2	1,1	0,1	0,6	1,6
Kort ränta (Euribor 3 månader, %)	0,2	0,2	0,0	-0,3	-0,3
Råolja (Brent, USD/fat)	109	99	52	44	52
EUR/SEK	8,65	9,10	9,35	9,47	9,60

*) Preliminära beräkningar för BNP **) Prognos för BNP ***) Prognoser

Källa: ÅSUB, egna beräkningar för BNP, ÅSUB (Befolkning, Arbetsmarknad, Priser). Befolkningsregistercentralen, Finlands bank, *US Energy Information Administration*. ECB.

Men eftersom inflationen förväntas öka till 1,6 procent, försvinner den positiva tillväxten i praktiken (uttryckt i reella värden).

Av omsättningens svaga utveckling att döma har den finländska konjunkturförstärkningen ännu inte nått Åland. Att lönesumman växer bättre än Finlands totalt kan ändå ses som ett positivt tecken.

Den totala lönesummans tillväxt i det privata näringslivet har inte visat samma tydliga trend som omsättningens. Vi kan registrera en viss avmattning under fjolåret (2016) till 1,7 procent, nominellt, vilket motsvarar cirka en procents reell tillväxt – som för övrigt ligger strax över befolknings-tillväxten för året.

Prognosen för innevarande år är 2,2 procent i nominella termer, till stor del beroende på den förväntat goda tillväxten av arbetskraftens volym.²⁹ Som jämförelse kan man

nämna att Finansministeriet förväntar sig en tillväxt av lönesumman på 1,8 procent för hela Finland.³⁰

Prisutvecklingen på Åland skiljer sig i år (2017) markant från hela Finlands. I första hand är det prishöjningarna inom kategorin hälsovård som driver upp inflationen på Åland. Cirka hälften av den totala prisökningen kommer härifrån.

Prishöjningar inom kategorin transport och till en mindre del kategorin bostäder inklusive energi och bostadsräntor har även i viss grad bidragit till inflationsuppgången hittills i år.

Vi kommer av allt att döma få en betydligt högre inflation på Åland än i Finland som helhet detta år; 1,6 jämfört med 0,9 procent enligt våra prognoser, vilket även minskar det reella värdet på Ålands BNP i förhållande Finlands.

²⁹ ÅSUB Rapport 2017:5, Arbetskraftsbarometern 2017 s. 9.

³⁰ Finansministeriet, Ekonomisk översikt hösten 2017, s. 50.

BNP-tillväxten

För att beräkna ekonomins totala BNP måste man förutom att beräkna värdet av produktionen i det privata näringslivet även ta i beaktande den offentliga sektorns produktionsvärde.

Den samlade åländska ekonomin nådde en svagt positiv BNP-tillväxt år 2014 (0,3 procent) som stärktes 2015 (1,7) och 2016 (1,6) enligt preliminära beräkningar (*Tabell 1*).³¹

Den svaga resultatutvecklingen för sjöfarten och branschen personliga tjänster, där spelverksamhet ingår, den minskade offentliga sektorn, samt en relativt hög inflation håller tillbaka uppgången för den åländska ekonomin som helhet. BNP-tillväxten för i år (-0,2 procent) har därmed reviderats neråt i förhållande till vårens prognos, mycket beroende på den höga inflationen.

Såväl den privata som den offentliga sektorns bidrag till BNP ser ut att bli negativa i reella termer.

ÅSUB bedömer att utsikterna för det privata näringslivet sammanvägt det närmaste året har försämrats något i förhållande till våren. Vi ser ut att få en viss dämpning av aktiviteten i dominerande branscher, men variationen är stor mellan och inom olika branscher.

Befolkningsutvecklingen

ÅSUB:s bedömning utgående från preliminära uppgifter från befolkningsregistercentralen är att den sammantagna befolkningstillväxten hamnar i spannet plus 220 till 230 personer innevarande år (2017). Om

förutsägelsen slår in innebär det en fortsättning på fjolårets goda befolkningsökning och ligger klart över det årliga genomsnittet för perioden sedan år 2000.

Sysselsättningen

Vi förväntar oss en relativt god tillväxt av sysselsättningen i år trots den svaga BNP-tillväxten. Den privata sektorns arbetskraft väntas öka starkare än den offentliga.³²

Den uppåttrend i det *relativa arbetslöshetstalet* som har fortgått sedan 2008 ser ut att ha brutits efter 2014 när det nådde 4,0 procent (*Tabell 1*). Arbetslösheten ser ut att fortsätta att minska detta år till uppskattningsvis 3,6 procent på årsbasis. En relativt stark inflyttning förväntas motverka att arbetskraftens volym minskar på grund av de växande avgångarna från arbetsmarknaden.

Den privata konsumtionen

Det låga ränteläget och ett – som vi kan anta – starkt förtroende för ekonomin hos de åländska hushållen ökar deras konsumtion något i år i förhållande till fjolåret, även om köpkraften hålls tillbaka något av en måttlig löneutveckling.

Även om vi inte har möjlighet att göra välgrundade beräkningar på tillväxten av den privata konsumtionen på Åland, kan vi utifrån vad som förväntas för Finland som helhet anta att tillväxten blir uppskattningsvis 2–3 procent detta år (2017), för att sedan dämpas de kommande två åren. Efterfrågan på bostadskrediter är fortsättningsvis stark under året, även om det i första hand gäller lån för mindre och billigare bostadsprojekt. Det innebär även att den privata skuldsättningen på Åland

³¹ För att beräkna den reella årliga värdeökningen av BNP används Ålands KPI som deflator. Detta år kommer inflationen på Åland att vara betydligt högre än Finlands (prognosticerade 1,6 respektive 0,9 procent).

³² ÅSUB (2017) [Arbetskraftsbarometern 2017](#).

fortsätter att öka.

Skuldsättningsgraden på Åland har på senare år legat klart över Finlands totalt, samtidigt som tillväxten av den disponibla inkomsten varit i stor sett densamma.

Under åren efter finanskrisen (efter 2008) har skillnaden i skuldsättning ökat markant, vilket förmodligen betyder att åländska hushåll är särskilt sårbara för räntehöjningar.

De åländska hushållens skulder har växt med 40 procent i (löpande priser) efter finanskrisen 2008, medan de i Finland som helhet växt med 18 procent.³³

De åländska hushållens samlade skulder har växt med 5 procent per år de senaste tre åren och deras skuldkvot ligger nu på cirka 1,4.³⁴

Höjningen av ÅHS avgifter, som vi har nämnt tidigare, hör till de faktorer som marginellt kan dämpa tillväxten av övrig privat konsumtion. Dessa höjningar av priset för sjukhusvård har som avsikt att öka självfinansieringen av landskapets sjukvårdsapparat. Hur ser då utsikterna ut för den offentliga sektorns ekonomi i stort ut?

Den offentliga sektorn

Skatteintäkterna ger facit på riktningen i den ekonomiska utvecklingen. Enligt preliminära uppgifter från skatteförvaltningen kommer kommunalskatterna på förvärvs-inkomster att öka med 1,4 procent för de åländska kommunerna år 2016 jämfört med 2015. Motsvarande siffra för hela Finland är 0,8 procent. Skattesatserna har justerats marginellt uppåt både för de åländska och de

fastländska kommunerna, vilket innebär att cirka en femtedel av de åländska och en fjärdedel av de fastländska intäktsökningarna kan förklaras av skattehöjningarna. Utgående från hittills redovisade inkomstskatter ser skatterna från förvärvsinkomster ut att öka kring en procent innevarande år för de åländska kommunerna.

Utifrån preliminära uppgifter för 2016 väntas samfundsskatterna ha minskat med cirka 10 procent för de åländska kommunerna, vilket kan jämföras med en ökning på cirka 6 procent för alla Finlands kommuner sammantaget. Bägge påverkas dock av att kommunernas andel av samfundsskatten sjönk 2016, en oförändrad andel skulle innebära en förväntad ökning på 7 procent för de åländska kommunerna. Prognostisering av samfundsskatterna utifrån företagets driftöverskott samt hittills redovisade belopp är svårt, men de idag tillgängliga siffrorna pekar på att samfundsskatterna kan komma att öka under 2017. Det bör här även påpekas att de åländska samfundsskatterna är mycket volatila.

För år 2016 fastställde Ålandsdelegationen klumpsumman till 222,9 miljoner euro. Detta var en höjning med ca 1,2 procent från 2015. Enligt uppgifter från den sista tilläggsbudgeten för staten 2017 förväntas klumpsumman bli 231,5 miljoner euro 2017, vilket skulle innebära en ökning med 3,8 procent. 2018 väntas klumpsumman sedan öka med ca 2,5 procent och utgöra 237,2 miljoner euro.

Skattegottgörelsen till landskapet, den så kallade flitpengen, blir aktuell då de i landskapet debiterade inkomstskatterna överstiger 0,5 procent av

³³ [Statistikcentralen, Statistik över skuldsättning](#). Egna beräkningar.

³⁴ Kvoten av hushållets totala skulder och den disponibla inkomsten ([Statistikcentralen, Finland](#)).

motsvarande skatt för hela Finland. År 2014 uppgick flitpengen till 9,5 miljoner euro, medan den år 2015, som är det senaste år som flitpengen fastställts för, uppgick till hela 23,9 miljoner euro. Den ovanligt höga flitpengen år 2015 berodde till stor del på ovanligt höga kapitalinkomster samt en bättre utveckling av samfundsskatterna på Åland jämfört med fastlandet. Enligt ÅSUB:s prognoser väntas flitpengen ligga i spannet 14–16 miljoner euro 2016 eftersom de åländska kapitalinkomsterna faller tillbaka till en mer normal nivå samt att de fastländska samfundsskatterna utvecklats starkare än de åländska. I dagsläget väntas sedan inga större förändringar för 2017. För skattegottgörelsen är systematiken sådan att 2016 års belopp tas upp i 2018 års budget.

För 2016 var summan av klumpsumman och flitpengen 232,4 miljoner euro. I år beräknas summan av de två stiga till 255,4 miljoner euro och 2018 till 251–253 miljoner euro.

Utvecklingen i det privata näringslivets branscher

Sjöfarten har länge lidit av den svaga tillväxten av världshandeln, av Finlands dåliga ekonomiska tillstånd och av överkapacitet i tonnage i alla segment. Nu ser såväl världshandel som Finlands ekonomi ut att ta sig, men överutbudet av tonnage består. Sjöfartens konjunkturella krafter verkar alltså åt olika håll. Det hoppningivande på sikt är att det inom den åländska såväl passagerar-, tanker- och nu senast, som det verkar, även inom

torrlastsjöfarten, satsas på nybyggen.³⁵

³⁵ [Ålands Sjöfart](#), diverse upplagor, [Sjöfartstidningen](#), diverse upplagor.

Annars får man konstatera att på kortare sikt ser 2017 resultatmässigt ut att återigen bli ett relativt svagt år för sjöfartsbranschen. Högre bunkerpriser i förhållande till fjolåret inverkar negativt i alla segment liksom även den sedan länge hårda konkurrensen och överetableringen av tonnage och den försvagade kronan som minskar passagerarrederiernas försäljning till svenska kunder. Vi räknar ändå med att bunkerkostnaderna förblir jämförelsevis låga de närmaste två åren. En eventuellt något svagare dollar gynnar passagerarrederierna som har större delen av inkomsterna i euro men betalar bunker i USD.

Med en endast marginell ökning av bunkerpriserna, men samtidigt en något starkare svensk marknad (starkare krona) och en starkare finländsk efterfrågan förväntar vi oss att *passagerarrederierna* sammantagna kommer att visa ett något förbättrat rörelseresultat för 2018 i förhållande till 2017.

Den ledande internationella indikatorn för tankerfrakter (*Worldscale*) har sedan 2015 visat en nedåtgående trend för frakter på Nordsjö- och Östersjöhamnar, något som dels avspeglar en svag tillväxt av fraktmarknaden, men också den stora överkapaciteten. Vi har kunnat registrera en markant nergång i fraktindex för *Aframax*-tankers sedan det andra kvartalet detta år.

Den förväntade marginella höjningen av bunkerpriserna det närmaste året försämrar något den åländska *tankerverksamhetens* förutsättningar. Nettoeffekten av den försvagning av den amerikanska dollarn som förväntas ett par år framöver är även den negativ

för rederiets resultat.³⁶

De åländska rederierna inom *ro-ro-verksamheten* har med varierande framgång genomlevt torrlastsjöfartens utdragna kris. Det största av dem har kunnat se gradvis förbättrade verksamhetsutsikter med något stigande rater under det senaste året, medan ett annat rederi sålt av en stor del av sitt tonnage och ett tredje har ett av två fartyg upplagt.

I vissa fall har man lyckats med kontinuerlig förnyelse av egna fraktkontrakt och kontrakt för fartyg i *time charter*. De egna fraktkontrakten har visserligen inte varit så långa men den starkare finländska konjunkturen kan komma att ändra situationen.

Någon snabb förbättring av den åländska lastsjöfartens situation förväntas inte. Dock skulle den kringverksamhet som bedrivs av små teknologiföretag genom sin flexibilitet och låga fasta investeringar snabbare kunna dra nytta av en global konjunkturuppgång.

Vi förväntar oss att omsättnings-tillväxten inom *transportbranschen* inklusive landtransporter fortsätter att försvagas även i år (2017) och hamnar kring -0,9 procent. Tillväxten av den samlade lönesumman i branschen ser ut att utvecklas något starkare och fortsätta att ligga på den positiva sidan.

Utvecklingen för branschens omsättning och löner ser alltså ut att utvecklas sämre än vad branschföretagen bedömde i våras, då man även förväntade sig en marginellt stärkt verksamhet under året i förhållande till

fjolåret.³⁷

Efter ett år av rejält minskad omsättning 2014, återgick *hotell- och restaurangbranschen* till positiv omsättning 2015–2016, över långtidsmedelvärdet. Enligt ÅSUB:s statistik för övernattningar ser turistsäsongen ut att ha varit hyfsad hittills i år med tanke på det något ogynnsamma sommarvädret. Under årets åtta första månader har hotellen haft drygt 171 500 övernattningar. Jämfört med samma period 2016 innebär det en ökning om drygt två procent.³⁸

Denna ökning kan dock inte avläsas i de omsättnings- och lönesiffror för branschen som vi hittills fått in. Branschens samlade omsättning ser enligt dessa preliminära uppgifter ut att till och med minska något i år jämfört med fjolåret. Läget är med andra ord ännu något oklart när det gäller årets utfall för *hotell- och restaurang*. Man kan även avläsa ur våra registerdata att även för den branschövergripande landturismen har tillväxten av omsättningen och lönesumman avsevärt mattats under fjolåret och under innevarande år.

Omsättningstillväxten i den åländska *handelsbranschen* beror till del stor på hur internethandeln och även priset på drivmedel utvecklas. Som helhet visade branschen en negativ utveckling av omsättningen 2015 och en viss återhämtning året därpå. Som vi påpekade i vårens konjunkturöversikt berodde den svaga utvecklingen på sjunkande omsättning inom undersegmentet handel med olja och drivmedel men också på en fortsatt nergång för postorderverksamheten.³⁹

³⁶ Vi tror att dollarn hamnar under sitt långtidsmedelvärde (EUR/USD = 1,22) gentemot euron under sista kvartalet detta år (2017).

³⁷ [ÅSUB Rapport 2017:3, Konjunkturläget våren 2017.](#)

³⁸ [ÅSUB, Inkvartering för hotell, juli 2017.](#)

³⁹ [ÅSUB Rapport 2017:3, Konjunkturläget våren 2017.](#)

Priset på olja och drivmedel steg 2016 och därmed ökade branschens omsättning i värde.

Preliminära registeruppgifter för såväl omsättning som lönesumman i handelsbranschen pekar på ännu ett svagt år i år (2017). Den totala omsättningen ökar inte i reella termer enligt prognosen trots att priset på olja och drivmedel ökat, vilket tyder på en svag utveckling för de övriga av branschens undersegment.

För den åländska *bankverksamheten* är det positivt att framtidstron ökar bland hushåll och företag och att investeringarna ökar. Efterfrågan på lån för mindre och billigare bostadsprojekt verkar ha ökat. Fortsatt låga räntor gör att den goda volymökningen på inlåningen inte motsvaras av en lika stark ökning av räntenettet. Istället är det placeringsnettot som utvecklas starkare. Den långvariga expansiva penningpolitiken har lett till höga värderingsnivåer på aktier, obligationer och fastigheter. Häri ligger en viss fara för bubblor och snabba nergångar den dag räntorna börjar stiga. Framtidsutsikterna i det korta perspektivet för den åländska bankverksamheten kan ändå sägas vara stabil.

Marknaden för den internationellt inriktade delen av *försäkringsverksamheten* präglas av hård konkurrens, överkapacitet och av fortsatt sjunkande premierater. Marinförsäkringsvolymerna i Europa har utvecklats svagt ända sedan 2012 och raterna har sjunkit med drygt 20 procent.⁴⁰ Den långsiktiga trenden i premierna på försäkring av last har sedan år 2000 varit betydligt svagare än världshandelns tillväxt. Premierna på

nordiska fartygsförsäkringar har sjunkit med nära 40 procent sedan 2010, trots att tonnaget ökar.⁴¹ Orsaken till det är att genomsnittsvärdet hos fartygen trots viss nyproduktion minskar. I nuläget är med andra ord villkoren tuffa för tillväxt genom internationell expansion på nya marknader inom sjö- och transportförsäkring. Samtidigt är det i första hand på den internationella marknaden man har möjlighet att expandera.

Branschen *företagstjänster* omfattar många olika verksamheter, såväl mindre hemmamarknads- som några större exportinriktade företag inom bland annat IT.

Tillväxten av den totala omsättningen i branschen har varit stark de senaste åren. År 2016 låg den på 4,3 procent och även i år pekar prognosen på en tillväxt över långtidsgenomsnittet; 3,8 procent. Detta är i linje med de övervägande mer än normalt positiva förväntningarna branschföretagen hade i våras om sin verksamhet och omsättning.

Också lönesumman har fortsatt att växa över trend, och ser ut att bli relativt god även i år (3,3 procent, enligt prognosen). Av registeruppgifterna att döma är branschen just nu inne i en expansiv period, liknande den som för övrigt även övrig industri upplever.

Branschen *personliga tjänster* består till övervägande delen av småföretagare inom tvätterier, privat hälso- och sjukvårdsverksamhet osv. Här ingår även en mindre del av spelverksamheten som ändå är en tungt vägande del.

Branschföretagen sammanvägda trodde i början av året på en närmast oför-

⁴⁰ Egna beräkningar baserade på data från [International Union of Marine Insurance](http://www.iumi.org/).

⁴¹ Ibid.

ändrad omsättning. Enligt hur våra registeruppgifter ser ut i dagsläget får vi istället en rejäl dipp i tillväxten, men från en ovanligt hög nivå året innan skall tilläggas; från 9,7 till -4,8.

Den sammanlagda lönesummans tillväxttakt i branschen har varit jämn och god de senaste åren. Förra året (2016) var tillväxten drygt 5 procent och ser ut att bli minst lika stor innevarande år (2017).

Byggsektorns tillväxt har de senaste två åren varit stark i Finland, men betydligt mer modest på Åland.

Byggkonjunkturen är också mycket volatil på Åland. Vi fick en kraftig uppgång 2010–2012, därefter två år av minskning av branschföretagens samlade omsättning. År 2015 kom sedan en rejäl uppgång i omsättningen (med 16 procent). Därefter, under fjolåret kom en rejäl svacka då omsättningen minskade med nära 7 procent. Avmattningen ser hittills i år ut att ha fortsatt och tillväxten ser ut att bli knappt positiv i reella termer under hela året.

Tillväxten av branschens samlade lönesumma ligger nu kring långtidsmedelvärdet som är 4,3 procent i löpande priser.

Omsättningstillväxten för den åländska *livsmedelsindustrin* var enligt ÅSUB:s registerbaserade uppgifter svag förra året (2016) och ser ut att förbli så under innevarande år. Lönesummans tillväxt var något starkare; kring långtidsvärdet rensat för effekterna av fusionen mellan två större företag inom branschen.

Branschen *övrig industri* består till stor del av företag som tillverkar plastprodukter; både *high-tech*-företag som fungerar som underleverantörer till den

internationella medicinska industrin och tillverkare av plastleksaker. Fusionen för ett par år sedan mellan två tillverkare av plastslangar för medicinskt bruk har stärkt branschen finansiellt.

Den del av branschen som är smalt nischad mot en internationell, utomnordisk marknad har en stabil utveckling, medan leksakstillverkningen upplever en sviktande efterfrågan.

Branschen hör till de stabila i det privata näringslivet vad gäller omsättningen. Det gäller för övrigt även den del av primärsektorn som drivs i bolagsform, där fiskodlingen ingår, som de senaste åren uppvisat en exceptionellt stark omsättning men också branschen företagstjänster.

Ända sedan 2010 har omsättningen ökat med i medeltal knappt 5 procent per år. Det ser ut som om omsättningen stärks detta år vilket understryker branschens positiva utveckling. Tillväxten av branschens samlade lönesumma ser ut att ha följt omsättningens under senare år, men har överlag varit lägre, vilket förmodligen är ett tecken på att branschföretagen håller god lönsamhet.

Sammanfattande bedömning

ÅSUB:s sammanfattande bedömning för den åländska ekonomins utveckling under detta år är att den förstärkning av aktiviteten i den åländska ekonomin vi förväntade oss i våras inte ser ut att infrias.

Den finländska konjunkturuppgången, som drivs av tillverkningsindustrin, verkar ännu inte ha nått Åland, med sin servicebaserade ekonomi.

Produktionsvärdet i såväl privat som offentlig sektor ser i stället ut att minska. Enligt vår prognos hamnade BNP-tillväxten på 1,6 procent förra året (2016) och blir i år negativ, -0,2 procent.

Den svaga resultatutvecklingen för sjöfarten och branschen personliga tjänster, där spelverksamhet ingår, samt en relativt hög inflation håller tillbaka uppgången för den åländska ekonomin som helhet.

På sikt kan emellertid det förbättrade tillståndet i den globala och i synnerhet eurozonens ekonomi, samt den förbättrade efterfrågan i den finländska ekonomin, ge resultatförbättringar även hos det åländska servicebaserade näringslivet.

Referenser

[Aktia, Ekonomisk översikt 3/2017.](#)

Ali-Yrkkö, Jyrki, Lehmus, Markku, Rouvinen, Petri, Vihriälä (2017) *Riding the Wave. Finland in the Changing Tides of Globalisation*

Bank of Finland, Institute for Economies in Transition (BOFIT) (2017) *Weekly Review* 25.08.2017

Befolkningsregistercentralen, Finland

The Conference Board ([The Consumer Confidence Survey](#))

Dagens Industri 28 augusti 2017.

Danske Bank (2017) *Weekly Focus* 25 August 2017

Danske Bank (2017) *Weekly Focus*, 8 September 2017

ECB (2017) *September 2017 ECB staff macroeconomic projections for the euro area*

Economist, Intelligence Unit (2017) *Global Forecasting Service, Global Outlook Summary*

European Commission (2017) [Business and Consumer Surveys](#)

International Union of Marine Insurance (<https://iumi.com/>)

Konjunkturinstitutet (2017) *Konjunkturbarometern* augusti 2017

Finlands bank (www.suomenpankki.fi)

Finansministeriet (2017) *Ekonomisk översikt. Hösten 2017*

IMF, *World Economic Outlook Update, July 2017*

Nordea (2017) *Economic Outlook*, 3/2017

Rederi Ab Eckerö, årsredovisningar och övriga finansiella rapporter, diverse årgångar

Rederi Ab Hildegaard, årsredovisningar, diverse årgångar

SEB (2017) *Nordic Outlook* – September 2017

[Sjöfartstidningen](#), diverse upplagor

[Statistikcentralen \(2017\)](#)

[Statistikcentralen, Konjunkturindikator för produktionen](#)

[Statistikcentralen, Statistik över skuldsättning](#)

Sveriges Riksbank (2017), *Penningpolitisk rapport*. September 2017

US Energy Information Administration (www.eia.gov)

Vikingline, årsredovisningar och övriga finansiella rapporter, diverse årgångar

[Ålands Sjöfart](#), diverse upplagor

Ångfartygs AB Alfa, årsredovisningar, diverse årgångar

ÅSUB (Befolkning, Arbetsmarknad, Priser) (www.asub.ax)

[ÅSUB, Lönesummeindex för det privata näringslivet](#)

[ÅSUB, Omsättningsindex för det privata näringslivet](#)

[ÅSUB Rapport 2017:5, Arbetskraftsbarometern 2017](#)

[ÅSUB Rapport 2017:3, Konjunkturläget våren 2017](#)

[ÅSUB, Inkvartering för hotell, juli 2017](#)